

PŘESTAL JSEM SE HÁDAT

Populární herec začal svět vykládat po svém a je zážitek ho poslouchat. Peníze neexistují, ztratili jsme duši, děti vychováváme špatně... Má čím dál víc obdivovatelů, jeho představení **Čtyři dohody** je pořád vyprodané. A to bez jediné reklamy.

*** S lístky na Čtyři dohody se také obchoduje na aukci, viděla jsem je prodávat i za tisíc korun.**

My jsme se o tom taky dozvěděli. Mrzelo nás to, ale bohužel s tím prý nemůžeme nic dělat.

*** Máte představu, kolik lidí už hru vidělo?**

Do sálu se vejde 250 lidí, ale vždy jich je tam tak o dvacet víc. Byly doby, kdy jsme hráli i desetkrát za měsíc, takže řekněme, že za sedm let to mohlo být nejmíň sto tisíc. Ale to nepočítám ty, kteří ji viděli víckrát. Jednou přišla paní, že Čtyři dohody viděla čtrnáctkrát.

*** Nezvažovali jste větší sál?**

Mně se zdá slušností, že když nám tehdy umožnili na Lávce hrát a nikdo nám do toho nemluvil, že zůstaneme. Ani nezdražujeme a držíme vstupenky na 290 korunách, i když by mohly stát pět set a prodaly by se. Nemá smysl z toho vydojit peníze a zvyšovat ceny, i když teď nás asi zvýšená sazba DPH k nějakému zdražení přivede.

*** Změnilo se to představení nějak?**

Protože moc nezkoušíme a jdeme hrát rovnou před diváky, forma se v přímém přenosu proměňuje tak, jak se proměňují diváci.

*** Jak se mění diváci?**

Před sedmi lety bylo publikum hodně zaskočené, přišlo mu to vážné a trochu složité. Postupně se tím prokousávali, zápasili s námi, někteří protestovali, jiní se zlobili. Většinou přijali první dohodu „Nehřešte slovem“, vysvětluju ji na výchově dětí a tomu se ještě smějí. Jenomže u druhé dohody „Neberte si nic osobně“ jsme narazili. Lidi vůbec nevěděli, co jim to vyprávíme. Jak, že kariéra je hovadina? Co to melete? Vždyť všichni děláme kariéru, všichni chceme mít to jméno a budovat si pozici!

*** Jak poznáte, že lidé něco přijmou?**

Cítím, jak se publikum během let uvolňuje. Lidi se smějí těm odumírajícím pomyslným důležitostem a jsou schopni nebrat se tak vážně. Jenže pak přišla třetí dohoda „Přestaňte si vytvářet falešné domněnky“, která je hlavně o pojetí lásky. V očích diváků se objevily velké otazníky. Milujte každého a bez podmínek? Vždyť je to přesně obráceně! Přece někoho budete milovat, až když je na vás hodný, ne? Nemůžete přece milovat někoho, když je na vás zlý. Žárlivost že vylučuje lásku? Jak to, vždyť teprve tam, kde je zdravá žárlivost, tam je ta pravá láska, ne? Ošivali se, poposedávali, prali se s tím. Až při čtvrté dohodě „Dělejte všechno, jak nejlíp umíte“, si zase trochu vydechli, ta byla celkem srozumitelná.

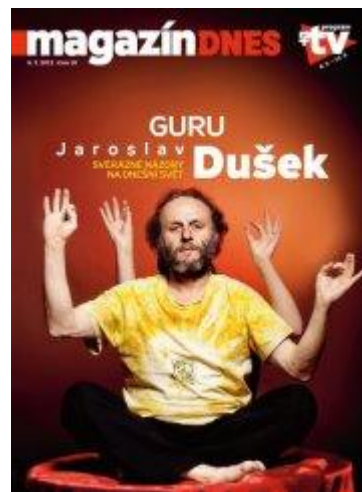
ZISK NEEXISTUJE

*** V čem si podle vás vytváříme nejsilnější domněnky?**

Odjakživa kolem lásky a vztahů. A kolem osobní důležitosti.

*** V čem konkrétně?**

Třeba že si máte někoho vzít. To je domněnka, která nemá co dělat s realitou. Ale lidé tomu natolik věří, že zpočátku vůbec nechápou, o čem mluvíte, když jim to zpochybníte. Když s někým žijete, tak si ho přece vezmete, říkají. A když se jich zeptáte, proč by se měli brát a kdo to kdy vymyslel, řeknou, že to je přece jasné. A přesně to je ta domněnka - že je všem všechno jasné. Další silná domněnka je, že existují peníze.

*** A neexistují? Já jich mám hned několik v peněžence.**

Tam máte papírky, na nichž je hodnota, které se věří. Je to podobné, jako když jste jako dítě hrála monopoly. Aby se peníze mohly z definice jmenovat peníze, musí být kryté drahým kovem. Když nejsou, tak jsou to bankovky. A bankovky jsou papíry, které vytiskne banka. Ty nemají oporu v ničem. Nebo dokonce za peníze považujete číslíčka na monitoru počítače. Dneska už to začíná být zřejmé: vidíte, jak rostou státní dluhy, hypotéky, vlády si berou od těch druhých půjčky. Papír, který se jmenoval peníze, byl dřív krytý zlatem nebo stříbrem, zatímco dneska je krytý dluhem.

*** Tomu nerozumím.**

Peníze vznikly tak, že jsem napsal papír, na kterém jsem potvrdil, že vám za něco dlužím třeba kilo zlata. Vy jste tenhle papír vzala, šla do záložny a oni vám za něj dali to kilo zlata. Tím pádem byl ten dluh, který vám vznikl, krytý jasně stanoveným váhovým množstvím konkrétního drahého kovu. Dneska je jakoby krytý jiným dluhem. Je za ním nic. Dluh kryje dluh a takový systém může fungovat jen tehdy, když mu všichni věří. Jakmile v tento systém lidé věřit přestanou a rozkolísává se, začne se sesypávat zevnitř. Přesně toho jsme všichni právě svědkem, říká se tomu světová finanční krize. Jde o psychickou záležitost.

*** Kdyby to tak bylo, tak člověk nemá motivaci pracovat.**

Proč?

*** Protože přece lidé chodí do práce, aby ty peníze vydělali.**

To je právě jedna z nejsilnějších domněnek. Jakmile budou chodit do práce, aby vydělali peníze, tak jsou na cestě do pekla. Jakmile děláte něco ABY, tak už neděláte to, co děláte, ale děláte to ABY. Pak už to neděláte proto, že vás to baví, máte to ráda a naplňuje vás to, a peníze, které jsou s tím spojené, jsou jenom ta hra. Když to děláte jen proto, abyste vydělala peníze, tak jste v té známé pohádce o čertovi.

*** V jaké pohádce o čertovi?**

Čert přijde a řekne: Dám vám všechno hned a vy mi za to po smrti dáte duši. Řeknete si, po smrti to je dobrý, a podepíšete. V tu chvíli pochopíte, že jste duši dali už teď. Proto Andreas Claus, známý ekonom, říká, že bankám jde o vaši duši. Jakmile uvěříte, že musíte vydělávat, abyste mohli žít, tak přicházíte o duši.

*** Vy si myslíte, že lidé přišli o duši?**

Podívejte se, kolik lidí chodí k psychologům, protože mají duševní poruchy, nemoci, stres, nelíbí se jim život, nebaví je to, jsou nemilovaní, nemají motivaci, jsou v trvalé depresi, ztracení. Jsou to všichni ti, kteří uvěřili, že musí něco dělat, aby něco měli.

*** Musíte přece někde bydlet a nějak platit složenky, ne?**

Tahle planeta je postavená na tom, že tu všechno je. Člověk se narodí a planeta má pro něj všechno kompletně připravené. Ví to každé zvíře a každý hmyz. Ti nepotřebují peníze -na co? Normálně žijou. To my lidi hrajeme virtuální hru, že si všechno musíme koupit.

*** Jak podle vás můžou každodenní lidé vypadnout z té hry?**

Nemusí z ní vypadnout. Stačí, když si uvědomí, že to není život, ale hra. Stačí si uvědomit, že ve skutečnosti nemůžou nikdy nic vlastnit. Je to jen dohoda mezi lidmi. V okamžiku smrti je to zřejmé. Nic si s sebou nevezmeme. Spousta lidí se trápí kvůli penězům, protože jsou skrze svou osobní důležitost vtaženi do té nemilosrdné hry. Banky by měly být trestané za to, co lidem dělají, jak je uvrhávají do úvěrů a hypoték, zatajují jim body ze smluv.

*** Co banky lidem zatajují?**

Uznávaný ekonom Andreas Claus na přednášce v Brně mluvil o tom, že banka, když zbankrotuje, tak má ze zákona právo od vás požadovat okamžité splacení dluhu. Když ho hned nesplatíte, může vám sebrat tu zástavu. Jistě víte, že v posvátných starých knihách je úrok označený za lichvu. Dočetl jsem se, že islámské banky dodnes nepožadují úrok. Žijí z podílu na zisku. Půjčí vám až poté, co velice dobře prozkoumají, na co si chcete půjčit. Pokud se vám daří a vyděláváte, odvádíte bance dohodnutý podíl. Když se vám nedaří, vrátíte bance, co jste si půjčili, ale ani o kousek víc. U nás to funguje tak, že jakmile si

půjčíte, už musíte vracet víc. Chápete ten nesmysl? Kde se ty peníze navíc mají vzít?

*** Vytvoříte zisk.**

Jak může planetárně vzniknout zisk? Dívejte se na to jako na celek - zisk vznikne jen tak, že jinde vznikne ztráta. Proto civilizace krachuje.

*** Například vy jako herec umíte něco, co já ne, a proto vám ráda dám své peníze za to, že mi to předvedete.**

To ale není zisk. To je výměna. To, co my jako civilizace hraje, je celoplanetární letadlo. Silné ekonomiky hledají levnou pracovní sílu, která bude pracovat za málo, a ony to potom draze prodají. Z toho rozdílu takzvaně tvoří zisk, ale ten je postavený na podvodu, na neinformovanosti. Díky internetu dneska všechny pracovní síly zjišťují, jaká je cena jinde na trhu, a výrobní továrny se musí pořád posouvat do míň a míň informovaných zemí, kde jsou lidi ochotní pracovat za nižší sazbu.

*** V čem vám to připomíná hru letadlo?**

Že i ta se jednou vyčerpá a zhroutí. Za starých dob přišla válka, nastala katastrofa, všechno se rozbilo a zmizel faktor, který vidíme teď. Systém se nasycuje a nasycuje, zároveň rostou dluhy. A teď už je jen otázka, kdo vlastně komu dluží. Jak to, že jsou ty dluhy tak obrovské, že už ani úroky z nich nejdou zaplatit? I bez složité matematiky pochopíte, že země dluží neskutečné sumy. Já jen nepochopil komu. Kdo je věřitel všech vlád? Nechápu třeba, jak může dlouhodobě fungovat schodek v rozpočtu. Představte si, že byste takhle fungovala doma, každý rok byste byla minus sto padesát tisíc a zase si půjčila. A pak byste si půjčila, abyste to mohla splatit. Jak dlouho byste to mohla dělat?

*** Myslíte, že teď je ta doba, kdy se tenhle systém hroutí definitivně?**

Pro mě se zhroutil už dávno. To, co se děje, beru jen jako iluzi, kterou se někteří lidé rozhodli pořád hrát dokolečka.

*** Jak jste se dokázal vymanit ze systému, ve kterém žije většina lidí?**

Postavil jsem se k tomu jako ke hře, která se hraje, a rozhodl se, že nebudu podléhat strachu. Například jsem si nevzal hypotéku. Zvykl jsem si, že dělám jen to, na co mám. Nepůjčuju si na věci, na které nemám. Stanovuju si určitou míru. Nechce se mi zamotat se do systému, kde za to, že získám evropský grant, musím pětinu peněz nechat chytrákovi, který mi ten grant přiklepne. Řekl jsem si před lety, že to nechci. Že budu hrát levné divadlo, nepotřebuju ani státní kulisy, ani manažera, ani chytráka, ani produkčního, ani sekretářku.

*** Neseděl jste před lety sám v grantové komisi?**

Seděl. Byl jsem tam nominovaný. Tehdy se udělovaly granty tak, že grant tvořil polovinu peněz z rozpočtu. Druhou polovinu si muselo divadlo sehnat. Ptal jsem se, proč mají divadla shánět druhou polovinu. Řekli mi, že to je proto, aby se umělci naučili podnikat. Nechápal jsem to, podnikatele taky nikdo nenutí, aby uměli malovat nebo zpívat. Umělec je nepraktická bytost. Jak říká Samuel Beckett, být umělcem znamená selhat. A umění je věrnost tomu selhání. Takže se umělci učili švindlovat a vytvářeli si umělé náklady, aby do grantu vtěsnali i tu druhou polovinu. Tehdy jsem to vnitřně opustil. Odešel jsem z toho a založil si divadlo, na které jsem granty nemusel potřebovat.

HLUBOKÝ KLID

*** Jste spokojený?**

Nevím, co to slovo pro vás znamená.

*** Jste šťastný?**

Asi jsem.

*** Proč je tak těžké to říct jednoznačně?**

Protože nevím přesně, co tím slovem myslíte. Kdybychom chápali spokojeného člověka jako toho, co žije s vnitřním pokojem, tak jsem. Pociťuju hluboký klid.

*** *Myslíte si, že jste se změnil?***

Já to nevím. Mně to je totiž jedno. Já jsem to zapomněl. Učím se pohybovat v přítomnosti, nezajímá mě, jaké něco bylo. Smířil jsem se s tím, že já neexistuje, tak vám ani nemůžu říct, jak jsem se změnil. Určitě sebe sama nahlížím jinak než před deseti lety, ale zároveň se to příliš nemění od toho, jak jsem sebe sama nahlížel, když mi bylo deset let.

*** *Neříkejte mi, že jste zapomněl na to, jaký jste byl dřív.***

Když jsem byl mladý, tak jsem se třeba rád hádal. Měl jsem dojem, že mám někoho přesvědčit a že spor má v sobě něco přínosného. A jednoho dne jsem si řekl, že mě nebaví hádat se a dohadovat.

*** *To jste jen tak ze dne na den přestal? Co na to lidi kolem vás?***

Výhoda je, že se vám tím lidé trochu vymění. A ti, co zůstali, se taky přestali hádat.

*** *Vy vážně nikdy nekřičíte?***

Málokdy. Jen když mám pocit, že když mluvím v klidu, je to pro některé lidi pod prahem rozlišitelnosti. A tím, že dělám jen to, co chci a co mě baví, se nedostávám často do situací, ve kterých bych se měl s někým hádat.

*** *Jak se změnil pod vlivem První dohody váš pohled na výchovu dětí?***

Když jsem byl mladý, myslel jsem si, že je dobré být přísný a výchovný.

*** *A není?***

Není. Je dobré být vědomý.

*** *Jak se to projevuje?***

Každý máme v sobě určité složky bytosti, která je automatická. Dokážete třeba odhadnout, jak se zachováte, když se leknete, jste podráždění, něčemu se smějete. Když začnete vědomě pracovat se svojí reakcí, zjistíte, že nemusíte reagovat tak rychle a bezprostředně. Že můžete některé reakce, které by byly třeba přísné, ostré, divoké či zkratovitě a afektované, pozdržet. Reakci můžete pozdržet a nic špatného se nestane. Nic nepromarníte. Začnete reagovat vědomě, což znamená, že reakci volíte. Místo abyste reagovali na podnět automatismem v sobě, reakci zvolíte. Získáváte víc času v komunikaci.

*** *To se vám jen tak přihodí?***

Ne, to musíte trénovat jako cokoliv jiného. Je to určitý typ bdělosti, který udržujete, a jeho předstupněm je, že se pro něj rozhodnete. Pak přijde fáze, kdy to ještě nemáte samozřejmě a připadáte si zvláště.

*** *Kdy jste se pro tuhle bdělost rozhodl?***

Pozoroval jsem to v Peru a v Mexiku u indiánů. Potvrdil jsem si, co říká Jean Liedloffová v knize Koncept kontinua. V situacích, které běloši mají za nebezpečné a reaguji leknutím a strachem, indiáni se smějí. Nám tam spadla lavice do bláta. Všichni běloši se vyděšeně polekali, zatímco indiáni vyprskli smíchy. Tam jsem zjistil, že si reakci můžete vybrat. Začal jsem to trénovat.

*** *Jak vám to šlo?***

Zprvu jsem si připadal divně. Upadnul mi hrnek a rozbil se. Moje automatická reakce byla aspoň se leknout. Místo toho jsem se leknul jen vnitřně, neprojevil to a přiměl se zasmát. Chvilí to nejde, ale zvyknete si.

*** *To je přece děsně nepřírozené. Leknout se je přirozená reakce.***

Velký omyl. U dospělých skoro žádná přirozená reakce neexistuje.

*** *Jak to?***

Reakce jsou naučené. Přirozenou reakci projevuje jenom miminko. Celá výchova je založená na tom, že potlačujete přirozenou reakci toho tvora a učíte ho reagovat nepřírozeně.

ŽENY JSOU NA TOM HŮŘ

*** Kdy potlačuju přirozenou reakci dítěte?**

Třeba když chlapečkovi říkáte, aby neplakal, že kluci nepláčou. Nebo holčičce, že nemůže takhle pohodlně sedět s roztaženými nohama. Že holčičky tak nesedí. A i když holčičku baví takhle sedět, naučí se sedět s nohama u sebe. Ještě hůř, když uvidí jinou sedět uvolněně, napomene ji nebo si o ní pomyslí, že je sprostá.

*** Jak se taková výchova projevuje na dospělém?**

Protože si většinu reakcí vycvičíme vlastně nevědomky, potom sami sobě nerozumíme. Lidé brečí a nevědí proč, chodí a nedokážou být veselí a nevědí proč.

*** Vy víte proč?**

Protože ten systém naučených reakcí je náročný na energii, většinu lidí vyčerpá. Z veselého dítěte se stane smutný člověk. Znali jste ho ve třech letech, kdy to bylo spontánní, divoké a živé dítě, a teď v deseti je to vylekaný, ustrašený a zasmušilý tvor. Potlačili to v něm. Říkali mu, ať nekřičí, nedupe, ať se raději vůbec neprojevuje, protože to není slušné. Takovíhle lidé končí časem někde s depresemi, protože nevědí, co mají dělat. Potlačili svou přirozenost, vyměnili duši za umělý svět. A možná, že o něco hůř jsou na tom ženy.

*** Proč jsou na tom hůř ženy?**

Protože u chlapců se ještě nějaká spontánnost toleruje. Ti ještě občas můžou divoce křičet a běhat a hrát fotbal, zatímco holčičky mají být tiché a způsobné a půvabné a umyté. Spousta žen má pak problém, že v dětství byly odnaučené spontánnímu projevu. „Takhle se slušná holčička nechová. Nemůžeš tady tak běhat, vřeštět.“ Pak se nemůžete divit, že tito lidé ve třiceti nevědí, jak se mají projevit. Natolik je ta společenská konvence přemohla, že nevědí, jestli vůbec můžou zareagovat.

*** Projevuje se to nějak ve vašem oboru, v herectví?**

V době, kdy jsem učil, dívky měly větší potíže s improvizací. Kluci si nějak improvizovali a nějak to dopadlo, ale holky se pozorovaly. Dívky jsou obecně hodně vedené k sebezpozorování. Když jdou kolem zrcadla, vždy se kouknou. Chlap ne, ten projde a ani neví, že tam zrcadlo je. Žena, když mluví s druhou ženou, tak vyjmenuje všechno, co měla ta druhá na sobě: náušnice, sukni, tričko, boty i tašku. Tohle chlapi vůbec nevědí. I když i to se mění.

*** A to je podle vás naučené?**

Odmalička bývají ženy vychovávány, aby o sebe dbaly, aby se staraly, jak vypadají, zatímco na mužský vzhled zdaleka neklademe takový důraz. Byla jste teď někdy v hračkářství? Tam jsou už od začátku velmi jasně rozdělené aktivity. Kluci mají zbraně, auta a stavebnice, holky kuchyňky, kočárky, miminka a princezny a všechno v růžové.

*** Je takové rozdělování aktivit pro děti podle pohlaví nebezpečné?**

Nevím, jestli přímo nebezpečné, ale určitě je to strnulé. Není to moc životné. Takové děti nežijí, ale splňují. Splňují a nemůžou se odchýlit. Aby se odchýlily, musí se jít opít nebo si dát drogu. Tomu se říká, že se jdou uvolnit. Chodí do uvolňovacích prostorů a mezitím splňují.

*** Co splňují?**

Podivné konvence, které mají nenápadný, ale ohromný tlak. Začíná to už v pubertě, kdy si lidé nemůžou vzít nějakou značku trička, protože by byli úplně trapní, a pokračuje to v dospělosti takovými těmi výroky, které znáte: „Já si tohle ve své pozici nemůžu dovolit. Nemůžu jít do takové restaurace a nemůžu jet takovým autem.“ Opravdu uvěřili té geniální

podlé hře, že aby mohli být sami sebou, musí mít tyhle džíny, pít tuhle kolu, telefonovat tímhle typem mobilu a nosit tyhle tenisky.

PRÁZDNÉ DUŠE

*** *Myslíte, že lidé nechtějí být sami sebou?***

Chtějí! Ale nechali si namluvit, že budou sami sebou, když budou něco předem daného mít. A to je ten nesmysl. Sami sebou jsou přece bez toho všeho. Jenže aby tahle velká lež nepraskla, vyvinuli si zároveň systém, ve kterém se sami navzájem hlídají. Sledují, jestli tamti už mají tohle, jsou pyšní, když se jim něco podařilo pořídit, vyprávějí si, jak pro to jeli až do Říma, protože tam už to měli a tady ještě ne.

*** *Praskne to?***

Nevím. Vím jen, že se tenhle tlak za posledních deset let hodně zvýšil. V důsledku toho mají lidé tak vyprázdněné a vysáté duše, že už z nich skoro nic nezbylo. Nejsou šťastní a nevědí proč, přece mají všechny ty věci, co mít měli. A zároveň stále častěji potkávám lidi, kteří to jsou schopni vidět.

*** *Co jsou schopni vidět?***

Že smysl není v tom, mít šaty nebo auta, a hledají nějaké alternativy. Vracejí se ke své přirozenosti, i když i tady mohou být odchyťováni zaručenými duchovními či já nevím jakými učiteli, kteří se především starají o to, jak této situace využít. Není to jen tak být na živu. Je to velká zábava, plná lákavých nástrah.

*** *Jak se to dá rozeznat?***

Snadno. Podle toho, jestli vás to odděluje od celku. Pokud vás to odděluje od jiných lidí, od jiných bytostí, od rostlin, zvířat, od matky Země, od galaxie. Jakmile někdo tvrdí, že jste vy nebo on lepší než ostatní, že tato cesta je lepší než jiná, že máte nějaká větší práva než jiní, tak vás obratně odděluje od celku. Takový člověk vás svede na dílčí slepou cestu labyrintem. Brána k manipulaci vede skrz oddělování lidí od těch druhých, od ostatních bytostí, od proudu života. Manipulátoři se lidem snaží namluvit, že ti druzí je ohrožují, potřebují vyvolat strach, aby pak mohli nabídnout naději.

*** *A co říkají ti, kteří vás nechtějí oddělit od celku?***

Že vy jste ten celek. Že člověk je vším. Že nejde volit něco proti něčemu. Neexistují výhodné nabídky a neexistuje ani zisk, protože ten je vždycky na úkor někoho jiného. Celek jako takový vytváří harmonii, spolupracuje na mnoha úrovních, vyrovnává jemná napětí. Profitovat můžete doopravdy jen tehdy, když profitují všichni ostatní. Proto je klíčem k vlastní spokojenosti žít co možná nejvíc ve vědomí celku. Ale neberte mě moc vážně, ve skutečnosti nic nevím. *

ČTYŘI DOHODY

Při představení Čtyři dohody stojí Jaroslav Dušek na pódiu zároveň s hudebníky Alanem Vitoušem a Pjérem La Š'ézem, kteří podkreslují jeho promluvu. Hra má jednotný scénář: Dušek vestoje vysvětluje podstatu čtyř základních životních pravidel tak, jak je napsal autor stejnojmenné knihy Miguel Ruiz, a mezi jednotlivými dohodami je malá hudební přestávka. Jeho promluvy jsou pokaždé zčásti improvizací, takže představení je vždy trochu jiné. Dušek reaguje na diváky, kteří se na různých místech smějí, diví nebo nesouhlasí, jejich výraznější projevy dokáže zakomponovat do hry.

V PĚTI ČÍSLECH

50 Loni mu bylo padesát, narodil se 30. dubna 1961 v Praze.

7 Sedm let má vyprodané představení Čtyři dohody.

1981 Spoluzaložil divadlo Vizita.

3 Třikrát po sobě uváděl Českého lva a netradičním pojetím způsobil rozruch.

1977 Poprvé před kamerou: televizní film Prokop Diviš.